

УДК 643.64: 336.72(477)

ФОРМУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ УКРАЇНСЬКИМИ ДОМОГОСПОДАРСТВАМИ
ФОРМИРОВАНИЯ СБЕРЕЖЕНИЙ УКРАИНСКИМИ ДОМОХОЗЯЙСТВАМИ
THE FORMING OF SAVINGS BY UKRAINIANS HOUSEHOLD

ГАННА КОЦЮРУБЕНКО

АННА КОЦЮРУБЕНКО

ANNA KOTSYURUBENKO

Постановка проблеми у загальному вигляді. Формування у домогосподарств руху грошових коштів дає можливість говорити про утворення фінансових ресурсів, які після здійснення найнеобхідніших витрат (витрат на споживання) формують основу заощаджень домогосподарств.

Як і будь-які ресурси, заощадження домашніх господарств, потребують прийняття рішень щодо їх найбільш ефективного використання, тобто виступають об'єктом управління.

Вітчизняні домогосподарства тільки-но починають освоювати нові можливості, які відкривають для них ринкові методи господарювання. В умовах трансформаційних процесів населення повинно приймати активну участь у формуванні інвестиційного потенціалу економіки, одним із шляхів якого виступає залучення заощаджень домогосподарств до фінансового ринку.

Однак, досвід функціонування вітчизняних домогосподарств в умовах становлення ринкових відносин в Україні свідчить про наявність проблемних аспектів щодо формування фінансових ресурсів та їх подальшого залучення до інвестиційних процесів, зокрема в розрізі структури витрат домогосподарства та належного рівня доходів, необхідних для можливості здійснення заощаджень.

Крім того, домашніми господарствами України досі не використовується в повному обсязі весь спектр інструментів, які дають можливість не тільки зберегти фінансові ресурси, а й примножити їх розмір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Залучення населення до активної економічної взаємодії спровокувало активний інтерес науковців та дослідників до даної сфери. Теоретичним та практичним аспектам здійснення заощаджень домогосподарствами присвячені напрацювання багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких А. Берегула[1], З. Ватаманюк[2], Т. Кізима[3], І. Кузів[4], Ю. Янель[5] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В тім, динамізм розвитку економіки визначає необхідність постійного моніторингу й аналізу явищ та їх впливу на господарюючих суб'єктів. Становлення домогосподарства як безпосереднього учасника фінансових відносин, необхідність збільшення доходної бази функціонування

домогосподарства за для можливості формування фінансових ресурсів та важливість залучення вільних коштів населення до активного економічного кругообігу зумовлює нагальність дослідження впливу економічних процесів на стан формування заощаджень домогосподарств.

Постановка мети. Метою даної статті є дослідження стану та виявлення проблемних аспектів щодо формування заощаджень українськими домогосподарствами за умов становлення домогосподарства як повноправного та самостійного учасника фінансових відносин в сучасних реаліях розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу. Грошові кошти, що залишаються у розпорядженні домогосподарства після здійснення витрат на споживання, є основою для формування заощаджень, тобто здійснення накопичення грошових коштів.

Одним з основних чинників, який впливає на процес утворення заощаджень, зокрема визначає потенційну можливість їх здійснення та окреслює ймовірний рівень накопичень, є дохід домогосподарства. Стабільність розвитку домогосподарства як суб'єкта економічних відносин досить тісно пов'язана з забезпеченням належних умов для фізіологічного розвитку членів даного утворення, що знаходить відображення у придбанні продуктів харчування, здійсненні витрат на одяг, взуття і т. ін. В переважній більшості випадків саме після задоволення першочергових споживчих потреб у домогосподарств з'являється можливість для формування заощаджень. Як свідчать статистичні дані, розмір грошових доходів, що їх отримують вітчизняні домогосподарства, є не достатнім для здійснення заощаджень – у структурі сукупних витрат домогосподарств витрати на споживання є домінуючими. Питома вага даної групи витрат коливається в межах 90%[6].

Крім рівня доходу, на процес накопичення коштів впливають:

- інфляційні очікування – чим вищою очікується інфляція, тим менше домогосподарства схильні заощаджувати[7, с. 187];

- сподівання домогосподарств щодо розвитку економічної ситуації в країні та власних перспектив;

- демографічні чинники (склад сім'ї, місце проживання, рівень освіти, сектор зайнятості);

- зміни в оподаткуванні;

- зміни процентних ставок тощо[2, с.373].

Доцільно зазначити, що кожен з перерахованих чинників може впливати на процес заощадження як у напрямку його активізації так і навпаки – виступати каталізатором для збільшення витрат на споживання. Так наприклад, збільшення відсоткових ставок по депозитам виступить стимулом для домогосподарства до внесення коштів на депозитні

рахунки, пониження ставок буде активізувати зменшення зацікавленості населення до даного інструменту та пожвавлення інтересу до альтернативних шляхів здійснення заощаджень.

При здійсненні заощаджень населення керується різними мотивами, зокрема це може бути прагнення придбання у майбутньому доволі коштовної речі чи організації відпустки, необхідність коштів для власного навчання або для освіти дітей, бажання накопичення коштів на «старість» тощо[2, с. 372].

Причини, які спонукають домогосподарства здійснювати заощадження, поділяють на дві групи:

- захист доходів, наприклад, прагнення забезпечити себе на «чорний день» у разі виникнення непередбачуваних обставин, бажання покращити взагалі фінансову забезпеченість своєї сім'ї та ін.;

- спекуляція на біржі, тобто зберігання частини доходу з метою витрачання його на придбання цінних паперів, щоб у майбутньому отримати прибуток від підвищення їх номінальної вартості[8, с.185].

Зустрічається і інше комбінування мотивів для здійснення заощаджень у групі:

- придбання дорогих товарів;
- непередбачувані витрати;
- витрати майбутніх періодів (весілля, освіта та ін.);
- звичка заощаджувати кошти;
- заощадження з метою отримання прибутку[5, с. 9].

Ймовірна ситуація, коли у населення формуються немотивовані заощадження, що виникають у наслідок перевищення платоспроможності над рівнем потреб. Це можливо у випадках, якщо:

- рівень доходів досить великий, тобто в змозі забезпечити задоволення потреб, які на даний час існують;
- рівень пропозиції та якість пропонованих товарів або послуг не може задовольнити попит споживачів;
- політика держави, що спрямована на підвищення рівня заощаджень, шляхом зниження витрат домогосподарств[5, с. 9].

До немотивованих заощаджень можна віднести так звані вимушені заощадження, які виникали у радянського населення, коли домогосподарства, маючи кошти, не мали змоги придбати потрібні їм товари в силу відсутності останніх у вільному доступі.

Заощадження домогосподарств можна класифікувати в залежності від характеру мобілізації: організовані та неорганізовані. До організованих відносять всі накопичені фінансові активи домогосподарства, що зберігаються у фінансових інститутах банківської та

пара банківської системи, зокрема внески на депозитні рахунки, цінні папери, страхові поліси тощо.

Неорганізовані заощадження – це заощадження у формі готівки, що зберігається безпосередньо у населення в національній та іноземній валютах.

Дехто з науковців зазначають, що неорганізовані заощадження можуть набувати також і натуральної форми, тобто як придбання товарів тривалого користування[2, с.373; 4, с. 69].

Зустрічається і більш розширене пояснення натуральної форми неорганізованих заощаджень. Зокрема до них відносять зберігання коштів у вигляді коштовностей, дорогоцінних металів, дорогих товарів тривалого використання[5, с. 9]. В той же час не зазначається наскільки дорогими мають бути товари тривалого користування, щоб потрапити в дану категорію заощаджень. Крім того, придбання товарів тривалого використання можна розглядати як задоволення певних споживчих потреб людини на які попередньо було здійснено заощадження коштів. Від так, здійснені витрати можна вважати витратами на споживання, а придбання будь-якого товару тривалого користування – формуванням заощадження в натуральній неорганізованій формі. В протилежному випадку придбання товарів тривалого використання можна розглядати як «вимушену» спробу збереження купівельної спроможності вже накопичених грошових коштів у разі недовіри до грошово-кредитної та фінансової системи й у відповідь на відсутність стабільності в економіці країни взагалі. Проте, за таких умов придбані товари перетворюються на товари споживання й вже не можуть бути використанні як інструмент здійснення заощадження.

Окреслене протиріччя, щодо складових натуральної форми неорганізованих заощаджень, можна вважати наслідком відносно нетривалого часу функціонування вітчизняних домогосподарств як самостійних учасників фінансових відносин, що зумовлює наявність багатьох дискусійних та неузгоджених аспектів теоретичного характеру. Крім того, необхідною умовою при дослідженні домогосподарства з точки зору залучення до економічних відносин, повинно бути чітке усвідомлення «унікальності» даного суб'єкта з огляду на його властивість виступати постачальником робочої сили, а отже, необхідності створення умов для належного відтворення людського потенціалу. Це визначає доцільність розмежування розгляду домогосподарства як суб'єкта фінансових відносин та як соціального утворення. Хоча такий поділ є досить умовним, проте, дає змогу зняти наведенні протиріччя.

Від так, до натуральної форми неорганізованих заощаджень доцільніше віднести придбання таких товарів, вартість яких з часом не зменшується, а навпаки – має схильність до збільшення і дає змогу в подальшому змінити форму заощаджень на організовану та залучити їх до активного економічного кругообігу. В сучасних умовах до цієї категорії

можна віднести раритетні й ексклюзивні речі (картини, авто і т. ін.), нерухомість тощо. Проте, наявність у домогосподарств заощаджень саме організованої форми свідчить про включення даного суб'єкта до фінансових відносин, що є важливим якісним показником у ринкових умовах господарювання, адже утворення організованих заощаджень домогосподарств відбувається при взаємодії з різними інститутами фінансової системи та за участі інших суб'єктів фінансових відносин, що зумовлює досить широкий діапазон фінансових інструментів для можливості здійснення заощаджень населенням та безпосереднього залучення домогосподарств до інвестиційних процесів тобто перетворення заощаджень населення на інвестиційний ресурс для економіки та функціонування домогосподарства як інвестора.

Однак, збільшення активності вітчизняних домогосподарств як безпосередніх суб'єктів інвестування власних заощаджень та пошук використання інструментів, які пропонує фінансовий ринок, зазнало негативного впливу фінансової кризи. Чинником, що погіршив ситуацію, стало банкрутство низки кредитних союзів і банківських установ. Населення, маючи досвід втрати радянських ощадних вкладів, миттєво зреагувало на кризові процеси по можливості вилучивши свої заощадження з фінансових інститутів.

Так, депозити домашніх господарств, залучені депозитними корпораціями, станом на 01.01.2010 склали 214 098 млн. грн., що на 3 762 млн. грн. менше ніж за результатами 2008 року. Крім того, відбулися зміни у складі та структурі депозитного портфелю: мало місце збільшення кількості короткострокових депозитів: на початок січня 2010 року питома вага депозитів зі строками погашення до 1 року у загальній сумі становила 46% проти 26% за результатами 2008 р. Дана тенденція не є позитивною, враховуючи важливість довгострокових депозитів як складових інвестиційних ресурсів для розвитку економіки (Табл. 1.).

Необхідно відзначити, що населення перестало довіряти національній валюті: до 2008 року домогосподарства надавали перевагу гривневим депозитам, проте на кінець 2009 року питома вага заощаджень у іноземній валюті становила майже 53% (Рис.1).

Ситуація з депозитними внесками вітчизняних домогосподарств яскраво продемонструвала залежність інвестиційних рішень домашніх господарств від загальної політичної та економічної ситуації в країні. Проте має місце і зворотній зв'язок: зміни інтересів населення суттєво впливають на стан функціонування фінансових установ та позначаються на загальній ситуації в країні, тим більш, депозитам домогосподарств належить близько 60% всіх коштів, залучених депозитними корпораціями.

Депозити домашніх господарств, залучені депозитними корпораціями¹ (крім Національного банку України), 2005-2009 рр. млн. грн. [9].

Період	Усього	у тому числі за строками			
		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років ²	більше 2 років
2005	74 778	18 660	19 025	37 093	...
2006	108 860	25 940	22 853	60 066	...
2007	167 239	40 123	32 504	81 901	12 711
2008	217 860	40 578	55 878	98 626	22 777
2009	214 098	57 265	98 157	46 638	12 038

¹ До депозитних корпорацій, відповідно до класифікації інституційних секторів економіки за міжнародними стандартами, відносяться Національний банк України та інші депозитні корпорації (банки: державні, приватні, під іноземним контролем)

² Дані до січня 2007 року включають депозити, залучені зі строком погашення від 1 року до 2 років і більше 2 років.

Рисунок 1. Структура депозитів домашніх господарств у розрізі валюти заощадження, %, 2005-2009 рр. [9].

Ще одним інструментом накопичення коштів виступають договори страхування життя. Галузь страхування життя теж зазнала негативного впливу економічної кризи – станом на 01.07.10 life-страховиками від страхувальників-фізичних осіб було залучено страхових премій за договорами на суму 265,1 млн. грн., що на 14,1% менше, ніж за аналогічний період 2009 року. Необхідно відзначити, що падіння даного показника за підсумками I півріччя 2009 порівняно з 2008 становило 19% (Табл. 2).

Таблиця 2.

Сума страхових премій, отриманих від страхувальників-фізичних осіб, за договорами страхування життя, 2008-2010 рр., млн. грн. [10]

Період	I пів. 2008	2008	I пів. 2009	2009	I пів. 2010
Сума страхових премій	346,85	838,4	308,7	641,4	265,1

Однак даний інструмент має всі перспективи розвитку – питома вага валових премій зі страхування життя до загальних валових премій по ринку мала позитивну тенденцію до збільшення – з 0,5% у 2002 до 4,6% у 2008 (Табл. 3).

Таблиця 3.

Динаміка страхових премій за договорами страхування життя, 2002-2010 рр. [10]

Показники	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Сума страхових премій, млн. грн.	23,9	72,9	186,9	321,3	450,8	783,9	1 095,50	827,3
Питома вага у загальній сумі премій, %	0,5	0,8	0,96	2,5	3,3	4,4	4,6	4
Темп приросту, %	x	205	156,4	71,9	40,3	73,9	39,8	-24,5

Договори зі страхування життя мають вагомі переваги перед депозитними внесками для населення, адже крім накопичувальної функції та здатності зберігати заощаджені кошти від інфляційних коливань, страховий договір даного виду забезпечує захист клієнта від низки ризиків у вигляді страхового відшкодування.

Крім того, кошти населення, що залучаються за допомогою договорів страхування життя до страхових компаній, можуть стати вагомим внеском до фінансових ресурсів країни, тим паче, що договори страхування життя мають значний часовий лаг, що дає можливість використання коштів для довгострокового інвестування з метою розвитку реального сектору економіки.

Одним з альтернативних інструментів накопичення коштів для можливості забезпечення належного рівня пенсійних виплат, а від так інструментом заощадження

виступає можливість укладання договорів пенсійного забезпечення з недержавними пенсійними фондами (НПФ).

Питома вага внесків від фізичних осіб у загальній сумі платежів знаходиться в межах 4-6%, проте тенденція до збільшення загальної суми отриманих премій, свідчить про розвиток даного сегменту фінансового ринку, тим паче, що безпосередніми одержувачами пенсійних виплат виступають фізичні особи (Табл. 4). Маючи деякі труднощі з забезпеченні належної диверсифікації пенсійних активів у дохідні фінансові інструменти, даний сегмент фінансового ринку все ж демонструє збільшення інвестиційної складової – доход, отриманий від інвестування пенсійних активів, станом на 31.12.09 склала 236,7 млн. грн., збільшившись протягом 2009 року на 149,8 млн. грн., або на 172,5%[10]. За даними опитувань послугами НПФ планує користуватись у два рази більше респондентів ніж за результатами 2010 року [11, с.12].

Таблиця 4.

Премії, отримані НПФ, 2005-2009 рр.[10]

Показники	2005	2006	2007	2008	2009
Від фіз. осіб, наростаючим підсумком, млн.грн.	2,1	5,3	14	26	31,8
Загальна сума отриманих премій, млн.грн.	36,4	119,7	234,4	582,9	754,6
Питома вага премій від фіз.осіб, %	5,7	4,6	6	4,5	4,2

Як інструмент накопичення та інвестування домогосподарствами можуть використовуватись також і цінні папери (акції, облігації державної позики тощо). Населення України, у зв'язку з процесами приватизації, які мали місце в середині 90-х років ХХ століття, в переважній своїй більшості стало власниками акцій багатьох підприємств, та в силу нерозвиненості фондового ринку, відсутності розуміння та досвіду використання даного інструменту, з огляду на нестабільність економічної ситуації, та банкрутство підприємств вітчизняні домогосподарства не мали можливості дієвого використання цінних паперів, і як наслідок, в подальшому взагалі втратили зацікавленість до такого методу інвестування грошових коштів. Як свідчать дані опитувань, таким фінансовим інструментом

як операції на фондовому ринку користується 0,4% респондентів і в подальшому передбачається зниження цього показника[11, с.12].

Ще одним інструментом інвестування грошових коштів для домогосподарств, які пропонують банківські установи, є купівля дорогоцінних металів (золота, платини тощо) та цінних монет. Придбання дорогоцінних металів є доволі перспективним інструментом, з огляду на тенденції до постійного збільшення їх вартості у часі, однак, для більшості вітчизняних домогосподарств така операція недоступна, враховуючи доволі високу вартість та відносно невисоку ліквідність злитків, які і виступають об'єктом інвестування.

Необхідно відзначити, що в силу низки обставин залучення фінансових інструментів для формування заощаджень українськими домогосподарствами не використовується в повному обсязі своїх можливостей. Так, за даними досліджень, фінансовими інструментами заощадження коштів користується менше 20% опитаних, натомість при наявності надлишкових коштів 49% респондентів надасть перевагу збереженню коштів вдома у готівковому вигляді[11, с.29].

Така ситуація яскраво демонструє наявність проблемних аспектів у даній сфері. Як свідчать дані опитувань, вітчизняні домогосподарства не мають фінансової можливості взагалі здійснювати заощадження – 76% опитаних, значна частка респондентів (14%) до головної перешкоди у формуванні заощаджень віднесли відсутність довіри до фінансових установ[11, с.28]. Істотно вплинула на ситуацію економічна криза 2008 р., наслідки якої є ще досить відчутними, зокрема у поверненні довіри населення до різних фінансових інститутів.

Значимим фактором є так звана «фінансова неграмотність» населення, адже в ринкових умовах господарювання заощадження домогосподарств виступають безпосереднім об'єктом управління, що вимагає від населення володіння певним арсеналом хоча б мінімальних знань щодо основ функціонування фінансового ринку та можливих шляхів формування й інвестування заощаджень. Як показав тест на фінансову обізнаність з 60% респондентів, які вважали себе фінансово грамотними, лише 22% змогли відповісти на запитання без яких не можливо управляти власними фінансами[11,с.18]. Крім того, населення майже не користується послугами інвестиційних фондів – установ, які, з огляду на мету функціонування, значно спростили б процес ефективного управління заощадженнями для населення.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у відповідному напрямі. Враховуючи наведене вище можна зробити висновок, що в умовах ринкової економіки домогосподарство, здійснюючи заощадження своїх коштів, має потужний арсенал різноманітних інструментів. Формування у домогосподарств заощаджень саме організованої форми є яскравим показником стабільності в суспільстві та довіри до фінансової системи,

адже накопичення готівки у населення не дає змоги залучити даний ресурс, через фінансові інститути, для потреб економіки, зокрема інвестування коштів у виробничі потужності, розвиток науки й технології тощо.

Українські домогосподарства, враховуючи певний досвід радянських часів та кризових явищ, що мали місце безпосередньо в незалежній Україні, обирають саме зберігання грошових коштів вдома як готівку, тобто вилучаючи їх на певний час з обороту та зменшуючи потенційні можливості вітчизняної економіки.

Кризові процеси виявили необхідність більш чіткої регламентації та жорстокого контролю за діяльністю учасників фінансових відносин, зокрема з боку держави.

Від так, з метою подолання виявлених проблемних аспектів цілком доцільним можна вважати проведення низки заходів:

- з метою повернення довіри до фінансової системи необхідно підсилити контроль за діяльністю банківських установ та небанківських фінансових інститутів (резервування коштів кредитних союзів за принципом банківського гарантування вкладів, удосконалення системи фінансового контролю тощо). Економічна криза, що розпочалась наприкінці 2008 року продемонструвала наявність недоліків у сфері захисту інтересів вкладників фінансових інститутів і відсутності належного рівня фінансового контролю з боку держави та інших громадських організацій (асоціацій, фондів тощо) щодо моніторингу діяльності як банківського сектору так і неприбуткових небанківських фінансових установ. Адже, саме належний рівень поточного контролю та попереднього аналізу господарської діяльності дав би змогу попередити банкрутство шляхом ліквідації чи реорганізації фінансово нестабільних інститутів. Крім того, підсилення вимог до формування статутних капіталів та збільшення відповідальності безпосередніх засновників фінансових інститутів буде сприяти створенню умов для гарантування надійності функціонування даної установи;

- з метою залучення коштів населення до страхових компаній зі страхування життя та НПФ, які є джерелом довгострокових інвестицій в економіку, доцільно удосконалити систему оподаткування доходів, отриманих фізичними особами в результаті співпраці з даними установами. Зокрема це стосується урегулювання інтересів роботодавців та найманих працівників, у випадку якщо роботодавець виступає страхувальником, щодо можливості зменшення оподаткованого прибутку роботодавця на суму сплачених страхових платежів та відповідного балансування сплачених податків найманим працівником, як при нарахуванні заробітної платні, так і при оподаткуванні отриманих страхових виплат застрахованим за договорами, укладеними з фінансовими інститутами як в рамках системи недержавного пенсійного забезпечення так і щодо укладання договорів страхування життя. Такий комплексний підхід повинен бути орієнтований в першу чергу на забезпечення

прозорості здійснення даних операцій та можливості подальшого проведення господарської діяльності роботодавцем, а також на не погіршення поточних та майбутніх умов функціонування домогосподарства як кінцевого одержувача страхової виплати;

- з метою створення умов для покращення добробуту вітчизняних домогосподарств й відповідного збільшення потенційних можливостей для формування заощаджень уваги заслуговує реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб в розрізі перспективи запровадження для вітчизняного населення вибору одиниці оподаткування (окремий громадянин чи домогосподарство), що дасть можливість розвитку податкового менеджменту у сфері фінансів домогосподарств як на макрорівні: врегулювання інтересів і платника податку, і держави за для їх оптимізації, через наявність для кожного окремого громадянина можливості вибору системи оподаткування та зумовлені цим варіанти врахування умов функціонування індивіда чи домогосподарства в цілому – так і на мікрорівні, тобто безпосередньо діяльність домогосподарства щодо оптимізації власного оподаткування, тобто отримання максимального доходу з мінімальними податковими платежами, зокрема це відноситься до вибору часу здійснення страхування життя, отримання освіти, проведення інвестиційних операцій та отримання прибутку по ним тощо[12, с.112];

- з метою збільшення доходної бази функціонування домогосподарства за для можливості формування належного рівня фінансових ресурсів, необхідних для здійснення заощаджень, доцільно приділити значну увагу розвитку та підтримці малого підприємництва і сімейного бізнесу. Адже, залучення домогосподарств до активного економічного кругообігу та ринкові умови господарювання сприяють розширенню можливостей щодо отримання доходів та надають змогу реалізації унікального ресурсу, що належить домогосподарствам – «підприємницької здатності». Необхідно звернути увагу й на те, що саме приватні підприємці виступають основою формування «середнього» класу, наявність якого є однією з умов перспективності розвитку економіки країни в цілому, та підвищення матеріального рівня громадян зокрема.

Крім того, з метою активізації ролі домогосподарств в управлінні утвореними заощадженнями цілком доречним є проведення просвітницької та роз'яснювальної роботи серед населення щодо можливостей та переваг фінансових інструментів, а також доцільності використання послуг персональних фінансових менеджерів та фінансових консультантів, що дасть змогу домогосподарствам більш ефективно управляти власними фінансовими ресурсами. Покращенню якості та підвищенню прибутковості інвестування накопичених грошових коштів, з огляду на мету функціонування, буде сприяти розбудова партнерських відносин між населенням та інститутами спільного інвестування, пайовими інвестиційними фондами тощо.

Адже, дані фінансові установи є професійними учасниками ринку фінансових послуг та є більш компетентними суб'єктами у сфері інвестування ніж учасники домогосподарства.

Становлення домогосподарств як повноправних та самостійних учасників фінансових відносин, зокрема через формування та інвестування грошових коштів, взаємозв'язок процесів заощадження та споживання, необхідність їх балансування з отриманими доходами, визначає необхідність подальших досліджень щодо можливостей прогнозування та планування джерел доходів, форм та методів управління фінансовими ресурсами для вітчизняних домогосподарств.

Список використаних джерел

1. А. Я. Берегуля. Заощадження населення в умовах економічного зростання: автореф. дис. канд. екон. наук.: спец. 08.00.08 – «Гроші, фінанси і кредит»/ Берегуля А. Я.; Одеський державний економічний університет. – Одеса, 2007. – 21 с.
2. Вступ до економічної теорії. Підручник / [З. Ватаманюк, О. Ватаманюк, С. Панчишин, С. Кудин та ін.]; За ред. З. Ватаманюка. – [3-є вид., допов.]. – Львів: «Новий світ - 2000», 2006. – 504 с.
3. Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монографія/ Т.О. Кізіма; [вст. слово С.І. Юрія]. – К.: Знання, 2010. – 431 с.
4. Кузів І. В. Пріоритетні напрями інвестування заощаджень домашніх господарств в Україні / І. В. Кузів // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. - № 10(77). – с. 68 – 72
5. Янель Ю. А. Заощадження домогосподарств України та їх мотивація / Ю. А. Янель, К. О. Соломянова // Економіка, фінанси, право. – 2006. - №6. – с. 9 - 13.
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrcensus.gov.ua
7. Політична економія: Навч. посіб./ [Г. А. Оганян, В.О. Паламарчук, А.П. Румянцев та ін.]; За заг. ред. Г. А. Оганяна. – К.: МАУП, 2003. – 520 с.
8. Старостенко Г. Г. Політична економія: Навч. Посібник / Старостенко Г. Г. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 344 с.
9. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Statist/sfs.htm>
10. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dfr.gov.ua
11. Бонд Р. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: Факти та висновки / Р. Бонд, О. Куценко, Н. Лозицька. – Видання друге, доповнене та виправлене. – К.: USAID, 2010. – с.41

12. Коцюрубенко Г.М. Податковий менеджмент у сфері фінансів домогосподарств/ Г. М. Коцюрубенко// Матеріали II-ої Міжнародної науково-практичної конференції [«Україна в системі світових економічних процесів»], (Харків, 16–17 груд. 2010 р.) / Міжнародний Слов'янський ун-т (м. Харків), Ін-т світової економіки і міжнародних відносин НАН України, Регіональна філія у м. Харків Національного ін-ту стратегічних досліджень, Белгородський національний ун-т. – Харків.: МСУ, 2010. – с.108-114